

CERAMICA ROMANĂ DESCOPERITĂ ÎN CASTRUL DE LA DRAJNA DE SUS (CAMPANIA ARHEOLOGICĂ DIN ANUL 1992)

Mihail Zahariade, Mircea Negru,
Alexandru Bădescu, Romeo Avram

Castrul roman de la Drajna se afla pe înălțimea Grădiștea din comuna Drajna de Sus (județul Prahova). Primele săpături arheologice în acest sit arheologic au fost conduse de profesorul Gheorghe Ștefan între anii 1939-1940¹. Cercetările au fost reluate în anul 1992 sub conducerea lui Cristian Vlădescu², apoi în anii 1994-1996, au fost conduse de Mihail Zahariade³.

Cercetările arheologice din anii 1939-1940, și mai ales dintre anii 1992-1996, au stabilit că fortificația de tip *castra* cu colțurile rotunjite era orientată N-S și avea o lungime de 200 m, respectiv o lățime de 176 m (aproximativ 3,52 ha). Cercetările din anul 1994 au identificat două faze constructive: faza I, de pământ; faza II, când în *agger* au fost introduse două ziduri paralele (aproximativ de aceeași grosime) din piatră de râu și de carieră. La mijlocul laturii de nord se găsește o poartă lată de 2,20 m flancată de turnuri rectangulare alungite.

În anul 1992 au fost practicate o secțiune și două casete, în care au fost surprinse *via principalis*, o clădire cu mai multe camere și *thermae*. Cărămizile descoperite aveau ștampile ale legiunilor *I Italica* și *XI Claudia Pia Fidelis*, staționate acolo până în anul 117 p.Chr⁴.

În colecția Muzeului Național Militar există un număr relativ redus de fragmente ceramice din campania anului 1992⁵. Importanța lor rezidă, în primul rând, în faptul că ele datează din primele două decenii ale secolului al II-lea p.Chr., perioada de funcționare a castrului de la Drajna de Sus.

Ceramica menționată a fost descoperită în carourile 8-9 și 13-14, mai ales între pilele rândului IV al clădirii cu *thermae*⁶, la adâncimi cuprinse între 0,27 și 0,49 m.

¹ Ștefan 1945-1947, p. 115-144.

² Din echipa de cercetare au mai făcut parte Romeo Avram, Mihail Zahariade și Victor Teodorescu (Comisia Națională de Arheologie, Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, Brăila, 1996, p. 42, nr. 87).

³ Din colectiv au mai făcut parte Traian Dvorski, Romeo Avram, Victor Teodorescu și Marinela Peneș (Cronica Cercetărilor arheologice. Campania 1994, Cluj-Napoca, 1995, p. 29, nr. 42; Cronica Cercetărilor arheologice. Campania 1995, Brăila, 1996, p. 38-39, nr. 46).

⁴ Andonie, Avram, Băjenaru 1994, p. 70.

⁵ Mulțumim Directorului Muzeului Militar Național, dl. Vasile Popa, care ne-a dat acordul scris pentru valorificarea acestui material arheologic.

⁶ Informații din carnetul responsabilului de șantier Cristian Vlădescu.

Fragmentele descoperite aparțin unor forme de vase precum amforele, oalele, castroanele, străchinile, farfuriile, cănille și cupele.

I. Ceramica de transport

Amfore

Tipul Dressel 24, Zeest 90 g (Pl. 1:1)

Amforă cu gât cilindric, buză îngroșată ușor arcuită la interior. Pastă bej cu degresant nisip și mică. Gura este în formă de pălnie. Buza este îngroșată la interior, teșită în partea superioară, cu muchia orizontală. Pasta semifină este săpunoasă și arsă uniform. Ca degresanți au putut fi observate particule mici și medii de mică, oxizi și calcit.

Fragmentul de amforă are analogii la Halmyris⁷ și Histria⁸ în Moesia Inferior, la Mătăsaru⁹ în Muntenia, Tibiscum¹⁰ și Romula¹¹, la Boljetin în Pannonia Inferior¹², precum și în nordul Mării Negre¹³. La Novae o amforă de acest tip purta inscripția *LEGIO ITALICA*, iar la Boljetin doar *LEG*, fapt ce asociază, cel puțin unele amfore de acest tip, cu unități ale legiunii menționate, prezente și la Drajna de Sus.

Acest tip de amfore, care se foloseau la transportul uleiului¹⁴, a fost datat de I. B. Zeest în secolele I-II p.Chr.¹⁵, iar de Florin Topoleanu la Halmyris în secolul al II-lea p.Chr.¹⁶ I. B. Zeest considera că ele au fost produse în nordul Mării Negre.

Tipul Vegas 53 (Pl. 1:2, 3)

Bază de amforă, formă conică, plină (Pl. 1:2). Pasta semifină, arsă uniform, are culoare cărămiziu deschisă. Aceluiași tip de amforă îi aparține probabil și o buză evazată (Pl. 1:3).

Amfore de acest tip au fost descoperite la Costinești (colecția H. Slobozeanu)¹⁷, unde au fost datate în secolul al II-lea p.Chr. Acest tip de amfore a fost întâlnit încă din secolul I p.Chr., dar a cunoscut maxima frecvență în Italia secolelor II-III p.Chr.¹⁸

Tipul Zeest 64 (Pl. 1:4)

Fragment din partea inferioară a unei amfore. Pasta este fină, de culoare cărămizie cu nuanțe gălbui, are un aspect făinos.

Acest tip de amforă este răspândit în *Italia*, *Moesia Inferior*¹⁹, *Moesia Superior*²⁰,

⁷ Topoleanu 2000, p. 131-132, pl. XXXIX:323.

⁸ Suceveanu 2000, tip LXI:9, pl. 85.

⁹ Bichir 1984, p. 39, pl. XXXV:11.

¹⁰ Benea 2001, 437-438.

¹¹ Popilian 1976, p. 40-41, tipul 2, pl. XV:197.

¹² Bjelajac 1996, p. 55, 86.

¹³ Zeest 1960, tipul 90, p. 117, pl. XXXVII:90.

¹⁴ Starac 2001, 271.

¹⁵ Zeest 1960, p. 135.

¹⁶ Topoleanu 2000, p. 132.

¹⁷ Rădulescu 1976, p. 101-102, pl. I/1 a, 1 b.

¹⁸ Vegas 1973, p. 131, tipul 53.

¹⁹ Dyczeck 1999, p. 211-212, fig. 229.

²⁰ Bjelajac 1996, p. 61-65, fig. XX.

Scythia Minor (Tomis²¹, *Tropaeum Traiani*²², *Troesmis*²³) și în nordul Mării Negre²⁴. Amforele de acest tip au fost datate în secolele II-III p.Ch. în nordul Mării Negre²⁵. O primă zonă de origine ar fi zona vest-pontică²⁶, datorită mării difuzării în acest perimetru. Un alt grup de specialiști, bazându-se pe apropierea dintre forma amforei care circulă în epoca romană și exemplarele care au circulat înainte de venirea romanilor la Dunăre, o consideră de tradiție elenistică și produsă în atelierele din zona Mării Egee²⁷.

Tipul Zeest 92 (Pl. 1:5)

Fragment din baza scundă inelară a unei amfore. Amforele de acest tip au atins apogeul în secolele II-III p.Ch. Aria de răspândire are maxima densitate în nordul Mării Negre, unde se presupune și existența unor centre de producție²⁸.

Tipul Dressel 2-4 (Pl. 1:6)

Fragment de la piciorul plin al unei amfore. Pasta fină este de culoare bej și are un aspect făinos la exterior. Aria de răspândire a acestor amfore a fost extrem de largă, din Britannia și până în zona Mării Roșii. Ea a fost întâlnită și în provinciile vecine Daciei: Dalmatia²⁹, Pannonia³⁰, Moesia Superior³¹ și în Moesia Inferior³².

Amforele de acest tip au fost datate între secolul I p.Ch. și mijlocul secolului al II-lea p.Ch. în Italia și Grecia³³, secolul I p.Ch. în Britannia³⁴, sfârșitul secolului I p.Ch. în Pannonia³⁵ și Moesia Superior³⁶. În nordul Mării Negre, aceste amfore au fost datate în secolele I a.Ch. – I p.Ch.³⁷. Pentru regiunea Dunării de Jos, Piotr Dyczek datează acest tip de amfore între anii 30 a.Ch. și 150 p.Ch.³⁸

Având la origine un prototip elenistic, acest tip de amfore a fost produs în provinciile Italia³⁹, Hispania, Belgica, Gallia, regiunea Mării Egee, nordul Africii și nordul Mării

²¹ Scorpan 1976, p. 156-157, pl. I/1.

²² Bogdan Cătănicu-Barnea 1979, fig. 144, 3 (2);

²³ Opaïț 1980, p. 308, pl. X:2; XV:1;

²⁴ Zeest 1960, p. 116, pl. XXXV, 84.

²⁵ Zeest 1960, p. 135.

²⁶ Opaïț 1980, p. 301-304, pl. VI/1, 3.

²⁷ Riley 1979, p. 188-189, fig. 83:240, 84:241

²⁸ Zeest 1960, p. 117-118, pl. XXXVII:92.

²⁹ Starac 2001, p. 269-277.

³⁰ Kelemen 1988, p. 111.

³¹ Bjelajac 1996, p. 25-27, fig. V/34-36.

³² Topoleanu 2000, p. 129, pl. XXXIX:318; Dyczek 2001, p. 57, fig. 21.

³³ Peacock 1977, p. 270-278.

³⁴ Tyers 1996, p. 86.

³⁵ Bezeczky 1987, p. 4, fig. 15-16; Kelemen, 1988, p. 111-123, fig. 1-2.

³⁶ Bjelajac 1996, p. 26.

³⁷ Zeest 1960, 135.

³⁸ Dyczek 2001, p. 63.

³⁹ Callender 1965, p. 9-12, fig. 12:21.

Negre⁴⁰. Forma amforei indică faptul că a fost folosită la transportul de vin⁴¹, fără a exclude, ocazional, uleiul de măsline și sosurile de pește⁴².

II. Ceramică de uz comun

A. Ceramică din pastă semigrosieră

Ceramica de factură semigrosieră are drept degresant nisipul, mai frecvent sau mai puțin prezent, la care se adaugă, în unele cazuri, pietricele rare. O analiză atentă a dus la diferențierea a trei categorii de pastă. Vasele din prima categorie au fost realizate din pastă poroasă ce conținea puțin nisip (Pl. 1:7, 8, 10). A doua categorie cuprinde vase din pastă cu nisip fin cernut și slip la exterior (fragmente din partea mijlocie a unor vase). În fine, ultima categorie cuprinde vasele din pastă făinoasă, cu nisip mărunț și rare pietricele (Pl. 1:9, 11).

Oale

Tipul 1 (Pl. 1:7-9).

Oale de dimensiuni mari sau mijlocii cu corp bombat și buza răsfrântă oblic. Ardere uniformă, culoare cărămiziu deschisă, cu o singură excepție a unui fragment de vas de culoare cenușie (Pl. 1:7).

Tipul 1.1. (Pl. 1:7)

Oală de dimensiuni mari, cu corp bombat și diametrul maxim la umăr. Buza arcuită are marginea rotunjită. Pastă nisipoasă de culoare cenușie. La Histria, oale de acest tip au fost datate în secolele I-II p.Chr⁴³.

Tipul 1.2. (Pl. 1:8)

Oală de dimensiuni mijlocii cu corp bombat și buza scurtă răsfrântă oblic cu muchia rotunjită. Ardere uniformă, culoare cărămiziu deschisă. Vase similare au fost produse la Histria în secolele II-III p.Chr⁴⁴.

Tipul 1.3. (Pl. 1:9)

Oală de dimensiuni mijlocii cu corp bombat și buza răsfrântă aproape orizontal. Ardere uniformă, culoare cărămiziu deschisă. Vasul are analogii la Histria, într-un context din prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr⁴⁵.

Tipul 2. (Pl. 1:10)

Oală de dimensiuni mari cu corp bombat și diametrul maxim coborât către partea mijlocie. Buza răsfrântă oblic are marginea rotunjită. Pastă de culoare cărămizie. La Histria, un vas similar a fost datat între anii 100 și 250 p.Chr⁴⁶.

⁴⁰ Dyczek 2001, p. 58.

⁴¹ Tchernia-Zevi 1972, p. 35-67; Starac 2001, p. 269, fig. 1.

⁴² Tyers 1996, p. 90.

⁴³ Suceveanu 2000, p. 122, tipul XXXVIII:1, pl. 54.

⁴⁴ Suceveanu 2000, p. 125-126, tipul XXXIX:45, pl. 59.

⁴⁵ Suceveanu 2000, p. 125, tipul XXXIX:11, pl. 56.

⁴⁶ Suceveanu 2000, p. 127, tipul XXXIX:17, pl. 56.

Tipul 3. (Pl. 1:11)

Oală cu corp puțin bombat. Buza răsfrântă la exterior are muchia oblică. O oală similară, descoperită la Histria, a fost datată între anii 100 și 250 p.Chr⁴⁷.

Tipul 4. (Pl. 1:12)

Oală de mici dimensiuni cu corp bombat. Buza verticală se îngustează către partea superioară și are cant la interior. La Romula, vase asemănătoare au fost datate în secolul al II-lea p.Chr⁴⁸.

Tipul 5. (Pl. 1:13)

Oală de mici dimensiuni. Buza îngroșată este arcuită la exterior și are marginea rotunjită. Un vas similar, descoperit la Histria, a fost datat la începutul secolului al II-lea p.Chr⁴⁹.

B. Ceramica din pastă semifină

Vasele din pastă semifină au culoarea cărămizie deschisă și aspect făinos. Arderea primară este uniformă.

Oale

Tipul 1. (Pl. 2:1-2)

Oale de dimensiuni mari, cu corp bombat și diametrul maxim la umăr. Buza arcuită are marginea rotunjită. Oale asemănătoare au fost descoperite la Histria, unde au fost datate la începutul secolului al II-lea p.Chr⁵⁰.

Tipul 2. (Pl. 2:3-5)

Oale de dimensiuni mari cu corp bombat și buza răsfrântă oblic cu muchia rotunjită. Un vas similar, descoperit la Histria, a fost datat între anii 100 și 250 p.Chr⁵¹.

Tipul 3. (Pl. 2:6)

Oală de dimensiuni mari cu corp bombat și diametrul maxim coborât către partea mijlocie. Buza îngroșată este arcuită la exterior. La Histria, o oală asemănătoare a fost datată între 100 și 250 p.Chr⁵².

Tipul 4. (Pl. 2:7-8)

Oale bitronconice de dimensiuni mijlocii. Buza este răsfrântă. La Histria, un vas asemănător a fost datat în secolul al II-lea și în prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr⁵³.

Tipul 5. (Pl. 2:9)

Oală de dimensiuni mijlocii cu corp bombat. Buza răsfrântă are un cant la interior.

⁴⁷ Suceveanu 2000, p. 126, tipul XXXIX:33, pl. 58.

⁴⁸ Popilian 1976, p. 90, XXXVII:377.

⁴⁹ Suceveanu 2000, p. 123, tipul XXXVIII:4, pl. 54.

⁵⁰ Suceveanu 2000, p. 122, tipul XXXVIII:1, pl. 54.

⁵¹ Suceveanu 2000, p. 125-126, tipul XXXIX:12, pl. 56.

⁵² Suceveanu 2000, p. 127, tipul XXXIX:17, pl. 56.

⁵³ Suceveanu 2000, p. 113, tipul XXXIV:5, pl. 47.

La Histria, o oală asemănătoare a fost datată în ultimul sfert al secolului al II-lea și prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr.⁵⁴.

Tipul 6 (Pl. 2:10)

Oală cu gât aproximativ vertical, marcat la întâlnirea cu umărul. În necropola de sud-est de la Romula, un vas similar a fost datat în secolul al II-lea p.Chr.⁵⁵.

Castroane

Tipul 1

Castroane cu corpul hemisferic și buza arcuită ori răsfrântă (Pl. 3:1-3)

Tipul 1.1. (Pl. 3:1)

Castron cu corp hemisferic. Buza oblică are marginea îngustată. La Romula, în mormântul nr. 190 din necropola plană, un vas similar a fost datat în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și primele decenii ale secolului al III-lea p.Chr.⁵⁶.

Tipul 1.2. (Pl. 3:2-3)

Castron cu corp hemisferic. Buza este răsfrântă și are muchia oblică sau teșită la interior. La Histria, un castron asemănător descoperit a fost datat în secolele II-III p.Chr.⁵⁷

Tipul 2 (Pl. 3:4)

Castron cu corp tronconic. Corpul este înalt, pereții sunt groși iar buza este răsfrântă. Vase asemănătoare au fost descoperite la Sirmium și Gomolava în Pannonia Inferior, unde au fost datate în secolul al II-lea p.Chr.⁵⁸ La Stolniceni-Buridava, un vas similar a fost datat în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și în primele decenii ale secolului al III-lea p.Chr.⁵⁹

Străchini

Tipul 1. (Pl. 3:5-8)

Străchini cu corp arcuit. Buza verticală în prelungirea corpului, este uneori puțin îngroșată la exterior sau interior.

Tipul 1.1. (Pl. 3:5)

Strachină cu corp tronconic, umăr oblic cu caneluri și buză orizontală puțin lată. Vase asemănătoare au fost descoperite la Histria unde au fost datate în secolul I p.Chr.⁶⁰, respectiv la Sirmium, unde au fost datate în secolele II-III p.Chr.⁶¹.

⁵⁴ Suceveanu 2000, p. 112, tipul XXXIV:1, pl. 47.

⁵⁵ Popilian 1976, tipul 6, p. 111-112, pl. LX:732.

⁵⁶ Popilian 1976, p. 121, pl. LXV:792.

⁵⁷ Suceveanu 2000, p. 48, tipul XII:4, pl. 14.

⁵⁸ Brukner 1981, tip 57a, pl. 81:46, 48; pl. 81: 49.

⁵⁹ Popilian 1976, p. 121, pl. LXV:791.

⁶⁰ Suceveanu 2000, p. 45, tipul XI:2, pl. 13.

⁶¹ Brukner 1981, tipul 26, pl. 76:90.

Tipul 1.2. (Pl. 3:6-8)

Străchini cu corp tronconic, buza verticală sau ușor arcuită la interior. Vase similare au fost descoperite la Histria⁶², Sirmium⁶³, precum și în Dacia la Romula, Slăveni, Stolniceni, Buciumi, Cristești⁶⁴. Ele au fost datate în secolul I p.Chr. la Sirmium, secolul al II-lea p.Chr. la Slăveni, secolele II-III p.Chr. la Histria, respectiv a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și primele decenii ale secolului al III-lea p.Chr. la Stolniceni.

Farfurii

Tipul 1. (Pl. 3:9)

Farfurie de mici dimensiuni, cu corp tronconic. Buza scurtă este puțin răsfrântă. O farfurie asemănătoare descoperită la Histria a fost datată în prima jumătate a secolului I p.Chr.⁶⁵

Cupe

Tipul 1. (Pl. 3:10)

Cupă cu corp piriform și buza verticală. Cupe asemănătoare au fost descoperite la Histria⁶⁶, precum și la Romula, Slăveni, Cioroiul Nou, Ghidici, Drobeta, Sarmizegetusa și Buciumi⁶⁷. Vasele descoperite la Sarmizegetusa și Romula au fost datate în secolul al II-lea p.Chr.⁶⁸, iar la Histria fost datată în secolul al II-lea p.Chr. și în prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr.

Concluzii

Castrul roman de la Drajna de Sus a fost abandonat la începutul domniei lui Hadrian, în urma atacurilor sarmaților roxolani din 117-118. Toate monedele și materialele arheologice descoperite în campaniile de până în prezent indică drept epoca lui Traian ca perioada de utilizare a castrului.

În interior se cunoaște poziția *praetorium*-ului, identificat încă din anii 1939-1940. În perioada 1992-1996, pe latura de vest a fost cercetată parțial clădirea tribunului *laticlav*, constând dintr-o mare încăpere compartimentată, cu instalație de încălzire bazată pe sistemul *praefurnium* și *hypocaustum*, precum și o piscină monumentală. Cercetările arheologice au relevat o cantitate semnificativă de ceramică dacică și romană, monede din perioada 88-117 p.Chr. și material tegular ștampilat aparținând legiunilor I Italica, V Macedonica, și XI Claudia, precum și unității auxiliare Cohors I Flavia Commagenorum.

⁶² Suceveanu 2000, p. 42, tipul X:6, pl. 11.

⁶³ Brukner 1981, pl. 78:12.

⁶⁴ Popilian 1976, p. 121-122, pl. LXV:794 (Stolniceni).

⁶⁵ Suceveanu 2000, p. 53, tipul XIV:5, pl. 18.

⁶⁶ Suceveanu 2000, p. 111, tipul XXXIII:25, pl. 46.

⁶⁷ Popilian 1976, p. 111, pl. LX:728 (Slăveni).

⁶⁸ Popilian 1976, p. 111.

Amforele sunt produse de import din Italia, Spania sau nordul Marii Negre. Ceramica de uz comun este de producție locală. Ceramica de factură semigrosieră cuprinde vase din pastă nisipoasă de culoare cărămie deschisă, cu excepția unui vas de culoare cenușie. Ceramica din pastă semifină conține vase din pastă fainoasă de culoare cărămiziu deschisă.

Fragmentele de vase ceramice descoperite în cadrul castrului roman de la Drajna de Sus în campania anului 1992 au analogii în secolele I-III p.Chr., în sens larg, în secolul I și la începutul secolului II, în sens restrâns. Lotul ceramic prezentat poate fi încadrat în limitele de funcționare a fortificației romane de la Drajna de Sus, respectiv în perioada 101-117 p.Chr.

The Roman Ceramics from the Camp of Drajna de Sus (The 1992 archaeological campaign)

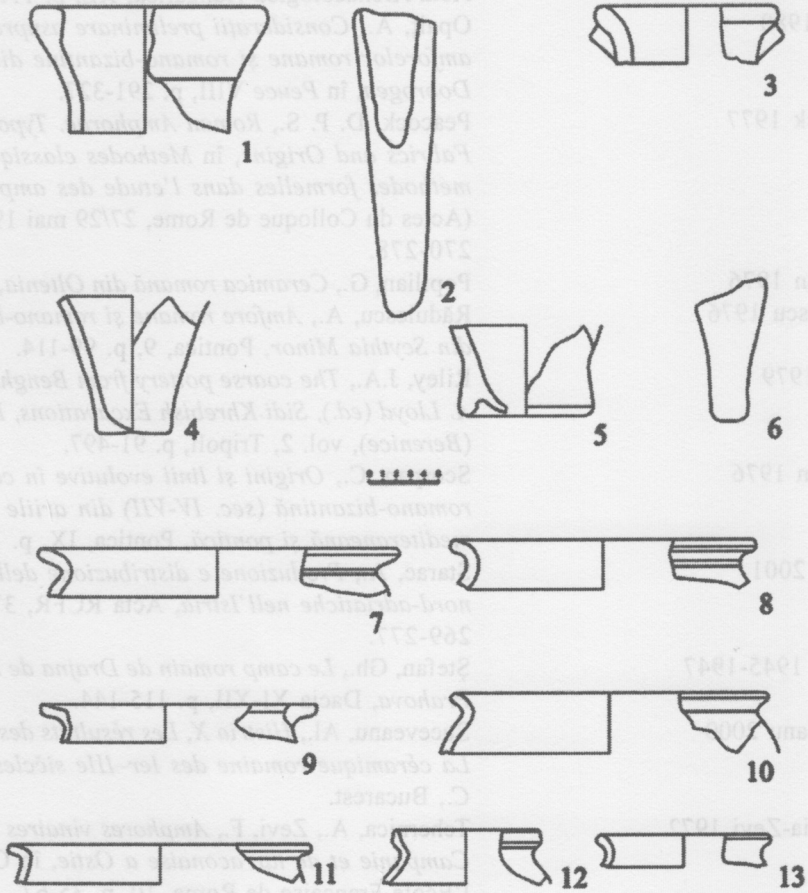
(Summary)

In 1992 inside the Roman camp from Drajna de Sus (Prahova County) there were discovered many ceramic fragments (amphorae, pots, bowls, plates, cups), dated during the I-II centuries AD according to the analogies. The ceramics from Drajna de Sus is in fact dated during the time of function of the Roman camp, that means 101-117 AD.

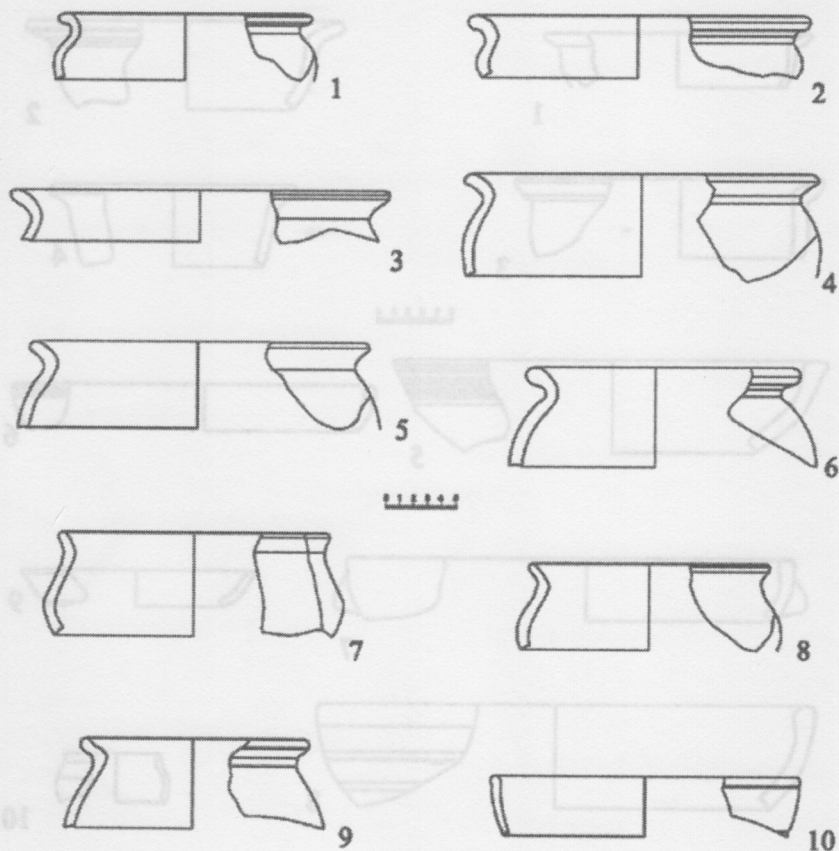
BIBLIOGRAFIE

- Andonie, Avram, Băjenaru 1994 Andonie, C., Avram, R., Băjenaru, R., *65 de ani de arheologie militară*, București, p. 70.
- Benea 2001 Benea, Doina, *Les amphores de Tibiscum. Les relations commerciales entre la Dacie et les territoires de la Mediterranee Orientale*, Acta RCRF, 37, p. 435-438.
- Bezeczky 1987 Bezeczky, T., *Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia*, BAR, IS, 386.
- Bichir 1984 Bichir, Gh., *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București
- Bjelajac 1996 Bjelajac, L., *Amfore gornjo mezijkog Podunavlja*, Beograd
- Bogdan-Cătăniciu, Barnea 1979 Bogdan-Cătăniciu, Ioana, Barnea, A., *Ceramica și descoperirile mărunte, în Tropaeum Traiani I*, Cetatea, București, p. 177-226.
- Bónis 1942 Bónis, E., *Die Kaiserzeitliche Keramik von Pannonien. I. Die Materialien der Frühen Keiserzeit*, în *Dissertationes Pannonicae*, Ser. II, No. 20
- Brukner 1981 Brukner, Olga, *Rimske keramika u jugosloven delu provincije Pannonije*, Beograd

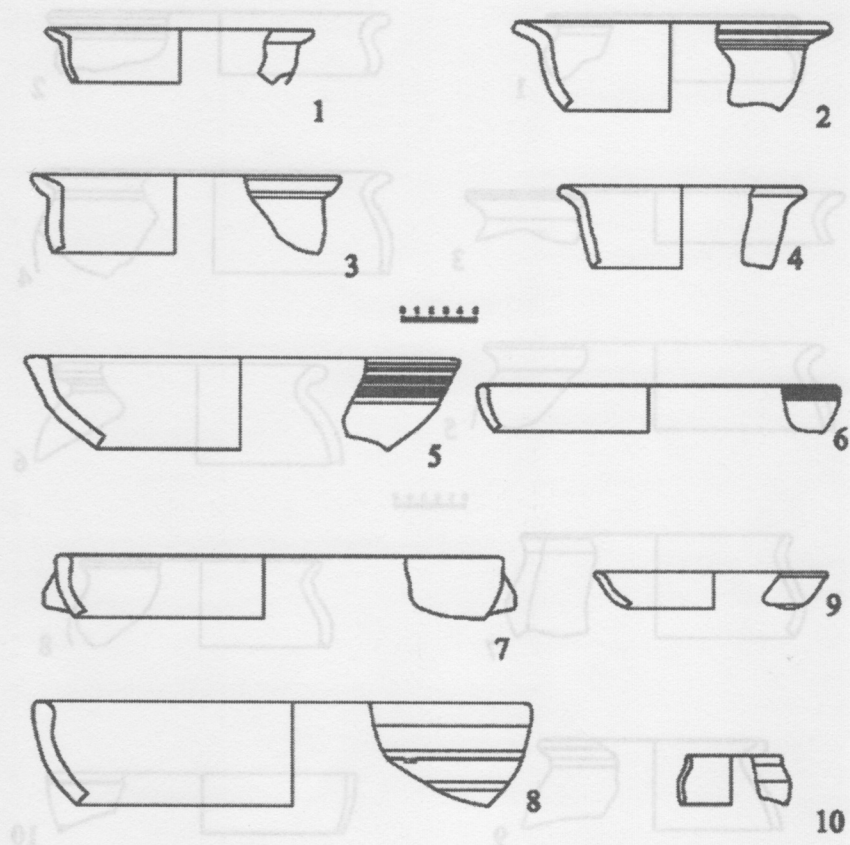
- Callender 1965 Callender, M.H., *Roman Amphorae*, London
- Dyczek 2001 Dyczek, P., *Roman Amphorae of the 1st-3rd centuries AD found on the Lower Danube. Typology*, Warsaw
- Kelemen 1988 Kelemen, M.H., *Roman Amphorae in Pannonia II*, Acta Archaeologica Hungarica, XL, p. 111-150.
- Opaiț 1980 Opaiț, A., *Considerații preliminare asupra anforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea*, în *Peuce VIII*, p. 291-327.
- Peacock 1977 Peacock, D. P. S., *Roman Amphorae. Typology, Fabrics and Origins*, în *Methodes classiques et methodes formelles dans l'étude des amphores* (Actes du Colloque de Rome, 27/29 mai 1974), p. 270-278.
- Popilian 1976 Popilian, G., *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova
- Rădulescu 1976 Rădulescu, A., *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, Pontica, 9, p. 99-114.
- Riley 1979 Riley, J.A., *The coarse pottery from Benghazi*, in J. A. Lloyd (ed.), *Sidi Khrebish Excavations, Benghazi (Berenice)*, vol. 2, Tripoli, p. 91-497.
- Scorpan 1976 Scorpan, C., *Origini și linii evolutive în ceramica romano-bizantină (sec. IV-VII) din ariile mediteraneană și pontică*, Pontica, IX, p. 155-189.
- Starac 2001 Starac, A., *Produzione e distribuzione delle anfore nord-adriatiche nell'Istria*, Acta RCFR, 37, p. 269-277.
- Ștefan 1945-1947 Ștefan, Gh., *Le camp romain de Drajna de Sus, dep. Prahova*, Dacia XI-XII, p. 115-144.
- Suceveanu 2000 Suceveanu, Al., *Histria X, Les résultats des fouilles. La céramique romaine des Ier-IIIe siècles ap. J. C.*, Bucarest.
- Tchernia-Zevi 1972 Tchernia, A., Zevi, F., *Amphores vinaires de Campanie et de tarraconaise a Ostie*, în Coll. De l'Ecole Francaise de Rome, 10, p. 35-67.
- Topoleanu 2000 Topoleanu, F., *Ceramica romană și romano-bizantină de la Halmyris (sec. I-VII d.Chr.)*, Tulcea
- Tyers 1996 Tyers, P.A., *Roman Pottery in Britain*, London
- Vegas 1973 Vegas, M., *Céramica comun romana del Mediterraneo Occidental*, Instituto de Arqueologia y Prehistoria, Universidad de Barcelona
- Zeest 1960 Zeest, B., *Keramiceskaya tara Bospora*, în *MIA* 83

Pl. I

III. 19
Pl. II

Pl. III

II.19